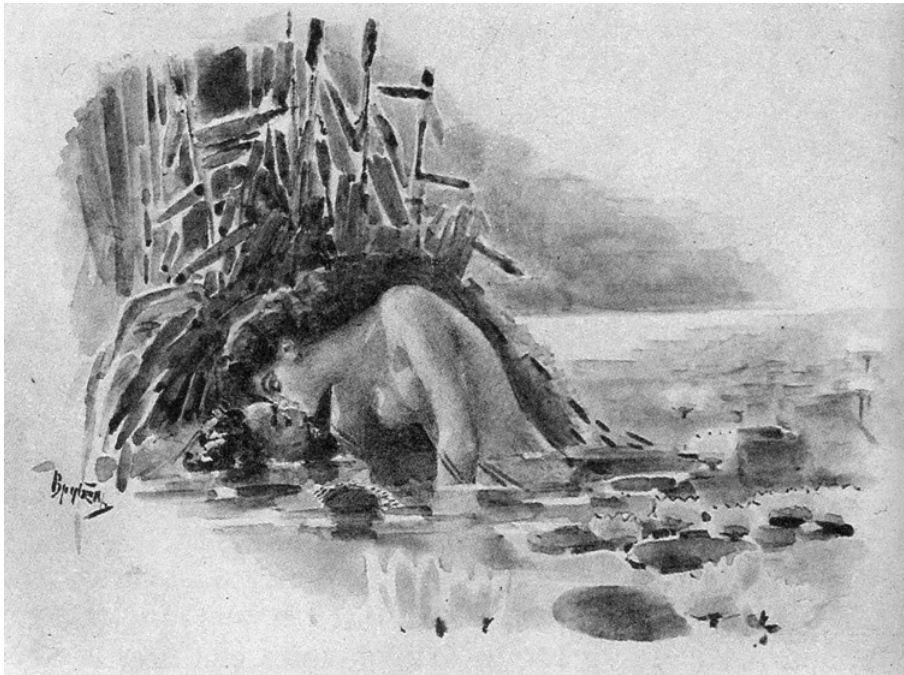

МИХАИЛ ЛЕРМОНТОВ

Стихотворението *Русалка* Лермонтов създава през 1832 г., но публикува за първи път през 1839 г. в сп. „Отечественные записки“ (том III, № 4, отд. III, с. 131 – 132). То е сред малкото произведения, в които е налице интерес от негова страна към руската фолклорно-митологична традиция. Начинът, по който той пресъздава русалката, подсказва, че стихотворението е вероятна контрареплика на Пушкиновата версия на този приказен персонаж.

Предлагаме стихотворението на Лермонтов в превод на български, сръбски и чешки език (два варианта). Оригиналет е по изданието: Михаил Юрьевич Лермонтов. *Стихотворения. Поэмы. Маскарад*. Москва: Художественная литература, 1972, с. 21 – 22. В тази публикация строфите са номерирани с арабски цифри (общо седем), но си позволяваме да премахнем тази номерация. Литературоведската интерпретация на Лермонтовата балада обаче би трябвало да отчита този формален белег, тъй като е възможно той да бъде знаков за художествения смисъл.

Михаил Врубел. *Русалка*, 1891

РУСАЛКА

Русалка плыла по реке голубой,
Озаряема полной луной;
И старалась она доплеснуть до луны
Серебристую пену волны.

И шума и крутятся, колебала река
Отраженные в ней облака;
И пела русалка – и звук ее слов
Долетал до крутых берегов.

И пела русалка: «На дне у меня
Играет мерцание дня;
Там рыбок золотые гуляют стада;
Там хрустальные есть города;

И там на подушке из ярких песков
Под тенью густых тростников
Спит витязь, добыча ревнивой волны,
Спит витязь чужой стороны.

Расчесывать кольца шелковых кудрей
Мы любим во мраке ночей,
И в чело и в уста мы в полуденный час
Целовали красавца не раз.

Но к страстным лобзаньям, не зная зачем,
Остается он хладен и нем;
Он спит – и, склонившись на перси ко мне,
Он не дышит, не шепчет во сне!...»

Так пела русалка над синей рекой,
Полна непонятной тоской;
И, шумно катясь, колебала река
Отраженные в ней облака.

РУСАЛКА

Среднощ край тревист бряг русалка една
шумно плувала в синя вълна.
До луната да плисне чак искала тя
озарената пяна в нощта.

Люлеела бавно реката на гръд
рой от облаци, морни от път.
Русалката пеела. В здрача така
всеки звук нежно галел брега.

Тя пеела: „В моя тих пясъчен дом,
гасне ясният ден мълчешком,
там златните рибки задружно кръжат,
там дворци от кристали блестят.

И сам върху пясъка, блед и изпит,
от тръстикови сенки повит,
витяз спи, ласкан от ревнива вълна,
смел витяз от далечна страна.

Косите му, блеснали в лунен варак,
решим бавно в среднощния мрак;
целуваме устните, свити от хлад,
и ласкаем красавца млад.

Но страстните ласки, защо ли, не знам,
среща той безразличен и ням
и спи, уж приведен към мен, но, уви! –
нито шава в съня, ни мълви...“

Тъй пеела в син здрач, обзета от страст,
русалката в нощния час.
И дълго реката люляла в покой
отразения облачен строй.

Превод на български: **Димитър Горсов**

Димитър Горсов е български поет, автор на десетки стихосбирки и носител на национални литературни награди. Превежда предимно поезия от руски (Делвиг, Пушкин, Лермонтов, Тютчев, А. Толстой, А. Фет, И. Аненски, А. Блок, М. Цветаева, С. Есенин, Б. Пастернак и др.), а от полски – *Кримски сонети* на Адам Мицкевич. Стихотворението на Лермонтов в негов превод е публикувано в електронното списание „Литературен свят“ (<https://literaturensviat.com/?p=54947>).

RUSALKA

Po reci se rusalka igrala s mrakom
 A pun mesec je gađao zrakom;
 Penom srebrnom a valova ona je htela
 Da se hitne do njegovog čela.

Dok se voda talasa i šumi i pljuska,
 Reka oblake plavetne ljuška;
 A rusalka peva, i pesmica njena
 Kroz noć klizi put obalskih stena.

I rusalka priča: „Na dnu mom, sred peska,
 Dan se sunčani sjaji i ljeska;
 Tamo šetaju zlačanih ribica stada,
 Snuju žitelji kristalnog grada.

I tu, gde se pesak o uzglavlju stara,
 Pod senkom od gustog ševara,
 Spi vitez, plen sebične prebrze reke,
 Spi vitez iz zemlje daleke.

Mi volimo kovrdže njegove crne
 Da češljamo kad dan utrne –
 Dok pred podne, u čelo i usta već žuta
 Mi ga ljubismo već mnogo puta.

Al' poljupci naši, baš ne znam zbog čega,
 Ne raspališe oganj kod njega
 On spava na prsima mojim na dnu
 I nit diše, nit šapće u snu.“

Do more je rusalka pevala mlada
 Te pesme nepojmljivog jada,
 Dok se voda talasa i šumi i pljuska –
 Reka oblake plavetne ljuška.

Миодраг Сибинович (Миодраг Сибиновић, 1937) – и като професор по руска литература в Университета в Белград, и като преводач – е сред най-значимите сръбски специалисти в областта на литературната русистика. През 1996 г. е избран за почетен доктор на Московския държавен университет. Автор е на десетки монографии върху руската литература, върху нейната сръбска рецепция и върху проблемите на превода: *Лермонтов в сръбската литература до Втората световна война (Ljermontov u srpskoj književnosti do 2. svetskog rata, 1971)*, *Оригинал и превод (Original i prevod, 1979)*, *Пушкиновият „Евгений Онегин“ (Puškinov „Evgenije Onjegin“, 1982)*, *За превода (O prevođenju, 1983)*, *Поетика и поезия. Големите руски лирици (Poetika i poezija. Veliki ruski liričari, 1990)*, *Техника на превода (Tehnika prevođenja, 1990)*, *Славянски импулси в сръбската литература (Slovenski impulsi u srpskoj književnosti, 1995)*, *Руски поети от барока до авангардизма (Ruski pesnici od baroka do avangarde, 1995)*, *Пушкиновият и сръбският „Евгений Онегин“ (Puškinov i srpski „Evgenije Onjegin“, 1999)*, *Руски литературни извори (Ruski književni istočnici, 2000)*, *Славянска вертикала. Сръбски, руски, беларуски и украински литературни теми (Slovenska vertikala. Srpske, ruske, beloruske i ukrajinske književne teme, 2008)*.

Предложеният превод е по изданието: Mihail Ljermontov. *Lirske pesme. Poeme. Izbor, predgovor i komentari Miodraga Sibinovića*. Beograd: Rad, 1980, s. 132 – 133. В книгата са включени преводи на произведения на Лермонтов и от други сръбски преводачи¹.

¹ Редакционната колегия изразява благодарност на д-р Евелина Грозданова от Университета в Загреб, която предостави сръбския превод на Лермонтовата *Русалка*.

RUSÁLKA

Zjev Rusálčin po řece modravé plul,
plným měsícem ovlitá v půl;
ona na měsíc dostříknout přála si jen
šumné vlny té stříbrných pěn.

S hlučným přelivem kolébal řeky té šum
mráčků, jež se v ní shlížely, tlum;
a Rusálka pěla – a zvuk zpěvů těch
zvučně dolétal na strmý břeh.

I zpívala Rusálka: „Na dně tam mém
den bílý hrá v úsvitu svém;
tam rybek je zlatých, jich bez počtu jest,
tam i mnoho je z křišťalů měst.

Tam na loži z janého písku a třtin,
jež hustý naň vrhají stín,
spí rytíř, ježž žárlivé vlny jal jek,
to cizího kraje spí rek.

Tam rozčísat kadeřný, hedvábný vlas
nám příjemno v noční je čas,
a my ve chvíli půldenní v čelo a rty
hocha švarného líbáme vždy.

Však – nevím, proč – k vášnivým polibkům těm
stále zůstává cladný a něm;
on spí – a jak sklonil se na psa mně,
ani nedýchá, nešeptá v sně!...”

Tak Rusálka pěla v šum řeky a tlesk,
jí hrud' svíral neznámý stesk;
a hukotný kolébal řeky té šum
mráčků, jež se v ní shlížely, tlum.

RUSALKA

Pluje rusalka po řece modrotmavé,
ale k úplňku nedoplave,
touží dostříknout stříbrnou pěnu až tam,
kde je bělavý měsíc tak sám.

Vlny hučí a krouží a chvěje se v nich
obraz beránek oblakových.
A rusalka notuje na bledých rtech,
slova dolehnou na strmý břeh,

a rusalka zpívá, jak na říčním dně
se kmítají pablesky dne,
zlatým rybkám tam v tanci nic neodolá,
jsou tam hradiště křišťálová,

tam s písčitou poduškou pod hlavou spí
v stínu ukrytý do rákosí
mladý hrdina, úlovek svárlivých vln,
v srdci dálného domova pln.

Ve tmě noci mu rusaky nejraději
hebké kadeře rozvíjejí,
v pravé poledne líbají čelo a rty,
až je papsky polibků pihovatý,

ale chladný k nim zůstává, toč se jak toč.
milé rusalky nevědí proč,
ať ho na prsa tisknou, on spí jen a spí –
nedýchá, nepromluví.

A rusalka vyzpívá nad říční tmou
svou tesknotu nevýslovnou,
vlny hučí a krouží a chvěje se v nich
obraz beránek oblakových.

Přeložil **František Táborský**Přeložila **Zdenka Bergrová**

Франтишек Таборски (František Táborský, 1858 – 1940) е чешки писател, литературен историк и преводач най-вече от руски език. Още като ученик в Славянската гимназия в гр. Оломоуц изучава руски език и проявява задълбочени интереси към руската литература. Дълги години е професор в Масариковия университет – Бърно, а като член на Художествената академия в Прага е избран за председател на Обществото на чешките библиофили, което съществува и до днес.

Високо ценени са както неговите преводи на А. Пушкин, Ю. Лермонтов, Ф. Тютчев, Грибоедов, А. Толстой, С. Мережковски и на други руски писатели, така и студиите му върху руската литература: *За руския театър (O ruském divadle*, 1913, вт. изд. 1933), *Пушкин, певец на свободата (Puškin, pěvec svobody*, 1937) и редица други по-кратки отзиви и статии. Преводът му на Лермонтовата *Русалка* е включен в изданието: Michail J. Lermontov: *Básně II. 1833 – 1837. Přeložil Fr. Táborský. Sborník světové poesie, č. 38. V Praze: J. Otto, s. a., 1895, s. 8 – 9.* От 1892 до 1929 г. Фр. Таборски издава четири тома с произведения на Лермонтов, голяма част от които остават и до днес единствени литературни свидетелства за чешката рецепция на руския писател.

Зденка Бергрова (Zdenka Bergrová, 1923 – 2008) е чешка поетеса и преводачка на руска, украинска, френска и английска литература. Освен лирическа поезия създава и произведения за деца. Започва да публикува свои преводи непосредствено след Втората световна война. В нейна преводна интерпретация излизат произведения на Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Достоевски, Короленко, Шевченко, Есенин, Пастернак, пиеси на Островски и др. През 1949 г. докторската ѝ дисертация е отхвърлена поради изразения от авторката възглед за Вл. Г. Короленко като писател без отношение към революцията. Докторатът ѝ е реабилитиран едва през 1990 г.

Преводът на Зденка Бергрова на *Русалка* е по изданието: Michail Jurjevič Lermontov. *Bludný kruh*. Přeložila Zdenka Bergrová. Praha: Astra, 1991, s. 64 – 65. В публикацията липсва строфическа делитба на стиховете – очевидно по решение на преводачката и/или на редактора. Тук обаче сме си позволили да разграничим четиристишията, за да бъде симетрично успоредяването на двата чешки превода².

² Редакцията колегия изразява благодарност на д-р Марсел Черни и на д-р Якуб Микулечки от Института по славистика в Прага, които предоставиха двата превода на Лермонтовата *Русалка*.